

OJCOWSKI (590) *ai*

ojcowski (573), **ojcewski** (6), **oćcowski** *a.* **occowski** (6), **ojczowski** (2), **otcowski** (2), **ojtcowski** (1); ojcewski *LibMal, RybGęśli, RybWit*; occowski *PatKaz II* (5), *PatKaz III*; ojczowski *GórnRozm* (2); otcowski *GlabGad WróbŻółtGlab*; ojcowski : ojcewski : ojtowski *OpecŻyw* (1:-:1), *ZapKościer* (1:3).

Oba o jasne; ojcewski z tekstów nie oznaczających é.

sg m N ojcowski (14). ◊ *G* ojcowskiégo (26); -égo (4), -(e)go (22). ◊ *D* ojcowski(e)mu (1). ◊ *A* ojcowski (22), ojcowski(e)go (3). ◊ *I* ojcowskim (23), ojcowski(e)m (1) *TarDuch*. ◊ *L* ojcowskim (13). ◊ *V* ojcowski (1). ◊ *f N* ojcowską (21); -å (19), -(a) (2). ◊ *G* ojcowskiéj (91); -éj (10), -(e)j (81). ◊ *D* ojcowskiéj (9); -éj (2), -(e)j (7). ◊ *A* ojcowską (73). ◊ *I* ojcowską (23). ◊ *L* ojcowskiéj (49); -éj (13), -(e)j (36). ◊ *V* ojcowską (2). ◊ *n N* ojcowski(e) (7), ojcowsko (1); ~ (*attrib*) -(e) (6), -o (1) *ArtKanc*; ~ (*praed*) -(e) (1). ◊ *G* ojcowskiégo (35); -égo (4), -ego (1) *MurzHist*, -(e)go (30). ◊ *D* ojcowski(e)mu (2). ◊ *A* ojcowskié (44); -é (2) *GórnTroas, SarnStat*, -e (1) *SiebRozmyśl*, -(e) (41). ◊ *I* ojcowskim (9), ojcowskiem (1) *MurzHist*. ◊ *L* ojcowskim (23). ◊ *V* ojcowski(e) (3). ◊ *pl N subst* ojcowskié (11); -é (3), -(e) (8). ◊ *G* ojcowskich (39). ◊ *D* ojcowskim (1). ◊ *A subst* ojcowskié (35); -é (1) *OrzQuin*, -e (1) *BiałKat*, -(e) (33). ◊ *I f* ojcowski(e)mi (2) *BielKom, BielKron*, ojcowskimi (1) *CzechRozm*. *n* ojcowskimi (1). ◊ *L* ojcowskich (2). ◊ *D sg n skostn* po ojcowsku (1) [*cf* OJCOWSKU].

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

Przymiotnik dzierżawczy od „ociec”; paternus HistAl, Vulg, Mącz, PolAnt, Modrz, Calep, JanStat, Cn; patrius HistAl Mącz, Modrz, Calep, Cn; patricus Calep; paternalis JanStat; parentalis Cn (590) :

1. *Od znac. podstawowego (396) : iáko iefli Oyciec s Synem ma być męczon/ pierwey Syn/ przy obliczności Oycowſkiey/ álbo też w niebytności z wiadomością iego GroicPorz ii2v; Tego też czáfu Elleonorá przyiácháá z Hiſzpániey do Fránciey z Synmi Krolewſkimi/ [...] ktorzy byli w więzieniu w Hiſzpániey cztery látá ná mieyſcu oycowſkim. BielKron 207v, 59; Paternitas, in Bibliis tantum legitur, Oycowska doſtoyność. Mącz 283d, 148a; Zeby zmyſlił ſobie iſz od oycá Przyiechał ze Fráncyey do ſyná Pángraczá, Y żeby go imieniem oycowſkim pozdrowił CiekPotr 59; A Pan Iákub w pomietlech tylko obermánem/ V Kmotrá y v żony/ y właſnym guzmánem. A przecię fię kokofzy z tytułów Oycowſkich [tj. że uchodzi za ojca] KlonWor 60.*

Wyrażenie: »Bog ojcowski« (1): Ty też Sálomonie ſynu moy poznay Bogá oycowſkie⁶⁰ [Deum patris tui] BibRadz 1.Par 28/9.

W przen (5) : Małżeński ſtan vtwierdził/ by z niego ſynowie Vcźciwi fię rodźili/ á záś potomkowie Ieden po drugim wſchodźił; by rod nie záginął/ Stop [= śladów] oycowſkich dochodząc/ káždy w cności ſłynął. SapEpit B3.

Zwroty: »ojcowskimi drogami chodzić« = postępować jak ojciec (2): Pánie Boże pomnoż ie/ z mego winſzowánia/ Gdy wynidą od oycá/ z dobrego chowánia/ Aby pokufam ſwieckim/ nie dáli fię zwodzić/ Oycowſkimi drogami/ záwždy mogli chodzić BielKom B4v; BielKron 83v.

[»ojcowskiego zakrawać« = upodabniać się do ojca albo naśladować ojca: Patrifaſ. Oycowſkiego zákrawaſz. TerentMatKęł L3v.]

Wyrażenie: »ojcowskim torem, strychem« = *jak ojciec* [szyk 1:1] (1:1): *OrzQuin* R2; á potomstwo iego y przykład brác może/ áby oycowkim ftrychem fie spráwuiać/ do tegóz záchowania/ y do téyże dobréy flawy przydzd kiedy mogli. *KochFrag* 49.

α. *Odnoszący się do ojca jako podmiotu działania lub stanu (166)* : *LibLeg* 10/95; *MurzHist* B4v; gdi tho zá tym isć może/ że fynowie widząc okruthnosť á frogosć przeciw fobye oycowfką/ mogą fie przeciw yemu poruífyc *GliczKsiąż* Gv; *GroicPorz* o3; *KrowObr* 110v; *Leop Ex* 20/5; *BibRadz* I 203c *marg*, *Ez* 18 *arg*, 19; *OrzRozm* C4v; Miefiacá thedy Pázdzierniká był Syem w Lońdzie w Angliey/ á thám Máryą náznaczyli zá dziedziczkę kroleřtwá/ kthora odmieniá wfzytkie wftháwy oycowfkie/ y bráckie w wierze *BielKron* 238; Złamawfzy oycowfką przyięę/ vczynił to Iágiełto/ przeciw ftryiowi fie s Prufkim miřtrzem potháiemnie zmowił y zápiřał. *BielKron* 380, 7, 54v, 59, 71v, 82v (21); *KwiatKsiąż* A3v; *Mqcz* 283d; *OrzQuin* R2; telko o niewinne dziatki prořę/ ábyfcie nád nimi lithość mieli/ bo the nie thelko wniczym niewinne/ ále áni wiedzieć mogły łotrořtwá oycowfkiego. *GórnDworz* Y3; *CzechRozm* 149; Tu też będzie o władzy Oycowfkiey/ y Páńfkiey: ktorą máią/ Oćiec nád fynem/ á Pan nád niewolnikiem/ y nád kmiećiem *ModrzBaz* 76, 57; *SkarJedn* 212; *KochOdpr* C; Aż więc y dzieći błędów nařładowác Oycowfkich zwykły *KochPs* 73; *SkarŻyw* 13, 73, 74, 371 *marg*; Prziřetl przet prawo nařzye Iako slachetni Woczyech Wyczeřzichowfki syn nebořczyka Świętořza Wyczeřzichowfkiego: ządayancz Prawa nařzego: abifřmy mu dopuřczeli wzegi nařze wyecz oyczewfke swadecztwo *ZapKościę* 1584/44v, 1579/3v; *KochTr* 7; *StrykKron* 557, 667; *KochPam* 80; *KochTarn* 78; *ArtKanc* M3v; *GórnRozm* C4v; *PaprUp* L; *ActReg* 157; *LatHar* 585; á oná řumná pieniędzy/ która przyydzie z przedania tákowéy máiętnořci/ nie ma bydź więřza nád dług oycowfki. *SarnStat* 593, 101, 385, 582, 586 [2 r.], 593 (11); *KlonKr* C2; *PowodPr* 43; *SkarKaz* 44b; *CiekPotr* 22; *GosłCast* 35; *KlonWor* 24.

W połączeniu szeregowym (1): Przdkiem powye posdrowienie oyczowskie Braczkie y Maczierzinskie od Krolow obvdwv y Krolowey ych m. *LibLeg* 10/114.

W charakterystycznych połączeniach: *ojcowski(e)(-a) bałwochwalstwo*, *błędy* (2), *brzemię*, *dekret* (2) *dług(i)* (7), *dzieje*, *gniew*, *grzech* (3), *kacerstwo*, *karność*, *krzywdy*, *łotrostwo*, *nieprawość* (3), *nieprzyjaźni*, *ofiara*, *okrucieństwo* (*okrutność*) (2), *ořd*, *pilność*, *pozew*, *prořba* (2), *przygoda* (2), *przyjaźń*, *przysięga* (2), *radość*, *rzecz(y)* (2), *rzemiořło* (2), *skutki*, *sprawiedliwość*, *sprawy* (3), *srogość*, *řwiadectwo*, *testament*, *tryumfy*, *uczynek* (2), *umowa*, *ustawa* (4), *wiara*, *więzienie*, *winszowanie*, *władza*, *wskazanie*, *występek* (2), *zasługa*, *złość* (6), *řal*.

Wyrażenia: »błogosławieństwo ojcowskie« [szyk 2:1] (3): *PatKaz III* 132v; *RejPos* 280v; Nie tak Ezau/ ktory fię iuřz był nád wolą rodzicow ożenił/ y wtym fię im był vprzykrzył: przetořz fię przy błogosławieństwie oycowfkim niezořtał. *SkarŻyw* 346.

»dozwolenie (a. zezwolenie) ojcowskie« (2): *Permissu patris*, Zá dozwolenim oycowskim. *Mqcz* 226d; Do tego zezwolenie/ Oycowfkiech otrzywał/ Y przyęzřenia Bożego/ prawdfziwiech w tym doznał. *PaxLiz* E3.

»łaska ojcowska« [szyk 4:1] (5): przyięgam thobie przez łaskę oycowską [*per paternam pietatem*] y przez řywot mátki mey *HistAl* B2; *KochOdpr* B3v; *SkarŻyw* 368; Ieřlim kiedy w oycowfkiey łáfće

twoiéy byłá: [...] okazał dziś wszeláki znak twoiéy Láłki. Mnie odpuść winę lichéy córce swoiéy. *ZawJeft* 41; *PaxLiz* E2.

»miłość, chęć, affekt ojcowski(-a)« [szyk 8:4] (9:2:1): *BielKron* 253; *Philostorgia*, *Necessitudo*, *proprie amor parentum erga liberos*, Miłość oycowska ku dziecióm. *Mącz* 298a; Krotkość dziatki oycowłką miłość pámiętáią/ Y dáleko ináčzey im ią oddáwáią. *HistLan* A3, A3, D2v; *KochOdpr* B3; *SkarŻyw* 13, 15, 136; Brutus nie vkázuiąc/ áby miał być iákim áffektem oycowłkim ku nim [*swoim synom*] wzrúżony/ kazawłzy ie wprzod *virgis lacerare*, rofkazał/ do palu szynie ich położywłzy/ vciąc. *Phil* E2, D; Toć iuz moy miły synu/ w tey mierze pozwalám/ A mey chęci Oycowłkiey/ w niczym nie oddalam. *PaxLiz* Ev.

»moc ojcowska« = *patria potestas* *Modrz*; *paterna potestas* *JanStat* [szyk 4:1] (5): Sin będąc w mocy oicowłkiey niewydziałony/ iefliby co przegrał álbo vtrácił márníe/ tedy tá szkodá ná iego częćć ma być poczytaná *UstPraw* B3; A ták máią być práwá poštánowíone o wefelách małżeńskich/ o rozwódziech/ o ná wolność pułzczeniu/ y o wyzwoleniu z mocy oycowłkiey. *ModrzBaz* 76; *SarnStat* 586, 706, 707.

»ojcowskie napominanie (a. upominanie)« [szyk 1:1] (2): *MurzHist* L2v; Potym gdy sie v niego Oćiec Włodimirz vpomínał według poštánowienia dwu tyliácu grzywien/ ífz mu Nowogrod wielki po Wízesławie Bráćie vmárłym spuścił/ niechćiał tego vczynić Iarosław/ y owłzem wzgárdźiwłzy vpominánie Oycowłkie/ przyćiągnáwłzy z Nowogrodá Kijow vbieżał y opánował *StryjKron* 165.

»opieka ojcowska« (1): *Filiifamilias*, qui in potestate patrisfamilias est, Syn który yefzcie nie wyfzedł z opieki oycowskiey. *Mącz* 127a.

»ojcowska powinność« (1): Drugie *iudicium* zowá *feuerum* o onym Céfárzu Rzymłkim, który syná śwého skarał frodze, że ná hárc wyiechał, choć szczęśliwie mu sie zdárzyło, ieno że to vczynił nád zákazánié Hetmáńłkie, tedy frogie karánié ná sobie odniół, odłóżywłzy oycowłką powinność. *SarnStat* 1262.

»przeklęctwo (a. przeklinanie) ojcowskie« [szyk 2:1] (3): Saul áby sie pogoníey nie miefzkáło rofkazał pod przeklęctwem y gárdłem/ áby żadny nie iadł áż do wieczorá [...]. A gdy szedł lud zá pogonią/ nádchodzili miód ciekący/ ále sie k niemu nie sfchyláli/ tylko Ionátás/ który nie wíedzyał o przeklinaniu oycowłkim/ rozmoczył pręt w potoku á sfkófztował miodu *BielKron* 64v, 64v; *GórnDworz* Kk4v.

»ojcowskie rozkazanie« = *imperium patris* *Mącz* [szyk 3:3] (6): *BibRadz Gen* 28 arg; *Mącz* 386a; Przeto ono dziećię zá rofkazánim oycowłkim/ iáko ná Xiążęcy ftan należy było wychowáne. *StryjKron* 150; Iefliby człówek vrodził syná vpornego y zuchwáłego/ któryby nie sfłuchał oycowłkiego ábo mátczynego rofkazánia/ y po fkaráníu niechćiałby ich przedfię ze wzgárdy sfłuchác/ wźiáwłzy go rodzíce/ przywiodą go do vrzędu onego miáltá/ ná fład *WerGośc* 266; *WujNT przedm* 38; *CiekPotr* 20.

»ojcowskie skaranie« (1): to on kazał rozumieć o tych którzy by [...] tak vpadli/ iako synowie którzy oicowłkiego napominániá przebaczyli abo się iako vniesli a oicowłkiem fkaraniem mogą być napráwieni. *MurzHist* L2v.

»śmierć, zeście ojcowskie(-a)« [w tym: po śmierci ojcowskiej (19)] = *post obitum patris JanStat* [szyk 19:2] (20:1): *UstPraw* B3v; Lecz ty moy miły fynu/ mści fie swoiey krzywdy/ Ktora prze oycowką śmierć/ nie zżywieć nigdy. *RejZwierz* 46v; Lavinia/ ktora bojąc fie páširbá Afzkàniuá/ lzła do lálá vrodziła fyná/ ktorego zwano Iulus Sylwius Poſthumus/ iż w lecie po śmierci oycowkiéy vrodzon. *BielKron* 60v, 82v, 259, 275, 299v; ALe imo te doſtoieńtwa/ ktore ábo Rzeczpoſpolita/ ábo Krolowie dawaią/ [...] íą niektore inſze/ ná ktore fynowie po śmierci Oycowkiéy [*parentibus mortuis*] náſtępią *ModrzBaz* 46v; BYł Epiphániuſz [...] fyn vbogiego wieśniaká Zydá/ w dziecínſtwie z mátką y ſioſtrą/ śmiercią oycowką oſierociáli. *SkarŻyw* 451; *StryjKron* 180; *GórnRozm* C4v; Władisław Starſzi Sin Iagielow po śmierci Oycowkiéy na Kroleſtwo obran *PaprUp* C4; *ActReg* 157; *Calep* 826b; iż niekiedy przydawa fie/ że dżiewki niemaiąc bráciéy rodzonéy po zefzciu oycowſkim w dobrách dżiedzicznych zoſtáią *SarnStat* 589, 590 [2 r.], 635 [2 r.]; *KlonWor* 63 [2 r.].

»bez (a. krom) ojcowskiej wiadomości« [szyk 1:1] (2): *BielKron* 64v; Partus clam patrem evenit, Dziecię fie vrodziło bez wiadomości oycowskiej. *Mącz* 482b.

»wola ojcowska« [w tym: krom, nad, przeciw wolej(-q) ojcowskiej(-q) (9)] = *voluntas patris PolAnt, Vulg* [szyk 12:1] (13): á Corá ieſliby też zá wolą Oycowſką niechciála idż zá Mąż/ ále by ſye vdála ná Fryie/ też może być wydziedziczoná. *GroicPorz* m; *BibRadz Matth* 21/31; á Inadz lepieyby fie takowemu ná ſwiat nie rodzić/ ktoryby był przeciw woley Bożey y takież oycowſkiej. *BielKron* 12v; Krol Káżimierz przyzwolił ná to chcąc mieć pokoy ſnimi wieczny/ á vczynił to nád wolą oycowſką/ kthory proſił záwždy/ áby fie nigdy o oyczyznę ſwą nie iednał/ iedno iey zálię dobywał. *BielKron* 373v, 23v, 220v, 229, 250, 354v; *Mącz* 461b; Thedy oná pánná krom woley Oycowſkiej wnet go wypuſciła od onego więzienia *HistRzym* 5; *WujNT Matth* 21/31; W czymech dobrze poſtąpił/ káżdy mi to zezna/ Gdy fyn Oycowſką wolą/ ſwe przymioty chełzna. *PaxLiz* E2.

»życie ojcowskie« [w tym: za żywota ojcowskiego (4)] = *vita patris Mącz* [szyk 5:1] (6): *GroicPorz* m; *BielKron* 326v; *Mącz* 321a; *StryjKron* 692; Olbracht za ziwota oitzowſkiego bel ſtzeſcia wietſzego wſprawach Ricerſkich ánzeli potem gdi Panem zoſtal. *PaprUp* C4; żadna rzecz tak bárzo człowieká nie trapi/ iáko tá różność od żywotá oycowſkiego *OrzJan* 35.

Szereg: »ojcowski a(l)bo macierzyński (a. matczyn)« (3): Syn ſtárfzy okrom częſci ſwey właſney/ przedádż/ záſtáwić/ áni zbyć czáſtky bráckiey niemoże/ to wymuiąc ieſliby długi oicowſkie álbo mácierzyńskie zoſtály *UstPraw* B4; Bękarci tak waźni máią być iáko y włáſni/ wywodząc to tym iż fyn káżdy nie powinien zá oycowſki wyſtępek ćirpieć albo mácierzyńki. *BielKron* 9v; *WerGoſć* 266.

W przen (2) : tak ten od Pána Bogá z młodoſci náuczony/ ná oycowſkie iády duſzne/ dobrze był przeſtrzeżony: á zdrygác ſię ná nie y vchodźić ich vmiał. *SkarŻyw* 371; *SarnStat* 879.

Przen (1) :

Wyrażenie: »ojcowskie błogſławieństwo« (1): [*przyjmując ciało Chrystusowe*] vdáiefz ſię duchownym obyczáiem zá pirworodnego ſyná/ duchownemu náſzemu Izáákowi/ w ſzáty Ezau brátá twego przyſtroiony/ ktoryſ práwá nie miał ſam z ſiebie/ ná wielkie ono oycowſkie błogſławieństwo. *LatHar* 203.

αα. *Wykonany na rozkaz ojca (3)* : Izáák [...] wzdroie [tj. studnie] oycowfkie ktore przed nim zyemią zákryli Páleftyni/ odkrył *BielKron* 14; Iorám fyn Achábów [...] wyrzucił bálwany oycowfkie s kościołá *BielKron* [84²]v, 88v,

β. *Odnoszący się do ojca jako obiektu czyjegoś działania (15)* : *BielKron* 76; *GórnDworz* O7; Syn iego Chám widząc to: nie vcźcił oycá fwego/ á niepokrywáiąc fromoty iego/ ielzcze iá obiáwić y vkázác inney bráćiey śmiał. ktorzy báczniefzy ná vcźćiwóść oycowfką będąc: odwroćili oczy od fromoty oycá fwego *SkarŻyw* 271, 14, 180; *StryjKron* 411, 762. [Cf też **η.** *GórnTroas* 35.]

W charakterystycznych połączeniach: ojcowska(-i(e)) krzywda, osierocenie, poczciwość, pogrzeb (2), przywilej, sromota, uczciwość.

Wyrażenia: »ojcowska miłość« (3): Bráćia drudzy poruźeni oycowfką miłością/ rzućili fie á zákryli oycá nágiego zá wftydem fwoim. *BielKron* 6; Znáiąc tedy do siebie ty nędzne krewkości/ Ktoremim náruźylá oycowfkiey miłości/ Proźę teraz oycze moy przebáćże wźytkiego *HistLan* D2, F3.

»prawo ojcowskie« (1): Iešteś źięć fwoy/ gdyżeś mężem corki fwej [...] / bo iákożeś corki fwey mężem/ tákożeś práwo Oycowfkie kniey ftráćił *HistRzym* 10.

»sława ojcowska« (3): *KochSat* Cv; Cóz ty to bezecenítwém chceź fławę vtopić Oycowfką/ á niewinną krwią moglię fkropić? *GórnTroas* 22, 53.

Szereg: »ojcowski, macierzyński« (1): Z kąd ia tak mnimam/ że koźdemu pocźciwemu człowiekowi/ tych trzech rzeczy naywyższych zwierzóno: które fą/ pocźciwość Oycowfka/ pocźciwość Máćierzyńka/ á pocźciwość wiáry ich Krześcijánfkiey *OrzQuin* H.

γ. *Cechujący ojca; odnosi się do określonej osoby będącej ojcem (31)* : *BielKron* 251, 258v; *Puer elegantia patris tinctus*, Dziećię obyczáynością oycowską obdárzone. *Mqcz* 456b, 162d; á wzálił fie fzedziwości oycowfkiey/ wfpomniawfzy ná dobrodzieyftwo ktore wziął od niego *GórnDworz* O7, Hh4v; *BialKaz* I4; Zás fynowie ich/ iáko dáleko od oycowfkich cnot y godności wyrodźili fie? *ModrzBaz* [41]v; *KochJez* A2; *PaprUp* A4; Záczym pámiátká Oycowfkiey fkromności ták wiele v nich wáżyłá/ y nádzieiá przyfzłey ludzkości w potomku/ iż wfzyfcy woleli oddawác poľufzeńftwo fłudze/ niżby potomftwo tákowego Pána fwego opuścić mieli *Phil* M2; *GórnTroas* 21,49; *KlonKr* B2. [Cf też **η.** »serce ojcowskie« *SkarŻyw* 151.]

W charakterystycznych połączeniach: cnoty ojcowskie(-a) (4), dzielność, fortuna, godności, lata, męstwo (2), obyczajność, pamięć, skromność, szedziwość, zachowanie.

Wyrażenia: »imię, przezwisko ojcowskie« [szyk 3:1] (3:1): *BielKron* 102v, 386; gdy przyfzedł dzyeń oľmy/ zefzli fie áby wedle zwyczáiu byli obrzázáli dzyećię/ y miánowali imieniem oycowfkim Záchárialzem. *RejPos* 296; iefli oycowfkiego nie powiez mi przezwilká: nie mogęc tych ludzi vkázác ktorych fzukafz. *CiekPotr* 70.

»ojcowskie obyczaje« [szyk 6:5] (11): *AMurates Orchanow* fyn trzeći Krol Turecki/ od męstwá y obyczáiw oycowfkich nie odľtrzelił fie *BielKron* 240, 82v, 114, 168, 180, 341v (10); *Persequi mores patris, wobyczáye oycowsykie* [!] wftępowác/ nasłádowníc ych *Mqcz* 386a.

Szeregi: »ojcowski ani (i) dziadowski« (2): *ZEmomyflaw* ná oycowfkie mieyfce wftąpił/ kthory fie też nie wyrodźił od oycowfkich áni dziadowfkich obyczáiw. *BielKron* 343; *StryjKron* 350.

»ojcowski i macierzyński« (1) iedni chćieli Kaźimirzá lyná Mieszkwego [*na króla*]/ drudzy niechćieli mowiąc: Iż będzie oycowfkich obyczáiow y mácierzyńfkich náładował *BielKron* 346v.

W przen (1) : Więc iáko kto gorący/ ták krew bywa wrząca/ Pyrrhus możnym płomieniem oycowfkim zátřaca. *GórnTroas* 22.

đ. *Należący do ojca* (25) : bo then tho Byenyak wlaźnego konya nyemyal alie na oyczewfkym yelździel *LibMal* 1548/147; iáko fye więc śmieiemy dziećiom málutkiem/ gdy álbo czapkę Oycowfką ná fye kładą/ álbo trzewik Oycowfki obuwaią *OrzRozm* T3; *BielKron* 15v, 59, 104; *KochSat* A4v; Tá wnet łkoczywłzy popádłá oicowfki miecz/ y przyłbicę ná głowę włożyłá *RejZwierc* 86; *SkarŻyw* 248, 527; *StryjKron* 350; *ZapKościer* 1585/59; dla tego wstáwiamy: iż póki żywą rodzice/ łynowie tylko pieczęci oycowfkiéy wzywać máią/ á innéy nośić y mieć niech nie śmieią. *SarnStat* 596; *CiekPotr* 60.

W charakterystycznych połączeniach: ojcowski(e)(-a) boźki, czapka, konie, kredence, laska, lud, miecz, państwo, pieczęć, pieniądze, rzeczy, sygnet, trzewik.

W przen (2) : Pánieństwo nie wšytko twé/ iefli niewiełz tego/ Lecz máią y rodzice poczęści do niego. Iedná część ieft oycowfka: drugá mátká łobie Przywłacza: trzecia/ tylko ieft łámá przy tobie. *KochEpitCat* 111.

Zwrot: *peryfr.* »ojcowskie i macierzyńskie łóże mazać« = *popelnić kazirodztwo* (1): iáko możelz nędzny oycze do ták wielkiey á niesłtychány przeciw prawu y przyrodzeniu łprośności/ przywozić myśł fwoię/ áby corká oycowfkie y mácierzyńskie łóże mázác miałá? *SkarŻyw* 487.

Szereg: »ojcowski i macierzyński« (1): *SkarŻyw* 487 *cf* *Zwrot*.

αα. *Zajmowany przez ojca* (4) :

Wyrażenie: »grob ojcowski« [*szyk* 3:1] (4): A gdy ią gwałtem od grobu oycowfkiego oddárto/ oczu nie znác było przed płáczem *BielKron* 303, 69; *StryjKron* 210, 777.

ββ. *Rodzinny* (5) : Synowie dom od domu chlebá niech proszą/ A przed nędzą z oycowfkich pułtek łye nołzą. *KochPs* 168.

Wyrażenia: »ojcowski dom« = *domus paterna* *Modrz* [*szyk* 1:1] (2): *ModrzBaz* 53; Co zá głód był łynowi łtárlżemu/ w oycowfkim y práwie dołtátecznym domu *SkarŻyw* 346.

»ojcowski stoł« (1): O Pánny/ o Iowilźów/ o piękny pamięći Cny narodzie. wy łiedząc przy oycowfkim łtole/ [...] Złáczáćie łwóy wdźięczny głos z gęśłámi mownymi *KochMuza* 26.

Przen (1) :

Wyrażenie: »dom ojcowski« (1): Sam ten [*Kościół*] ieft dom oycowfki/ wktorym ćielcá onego vchowánego y tłuftego pożywaią. *SkarJedn* 2.

ε. *Odziedziczony po ojcu* (54) : bom w támtym Pogrzebie vpominał Paniętá náłze Polłkie/ [...] żeby nie przełtawali ná Herbiech Oycowfkich *OrzRozm* Qv; *ActReg* 5.

W połączeniu szeregowym (1): Národził łię Pan náłz iáko człowiek/ á tu łię chrćci iáko grzełzny człowiek, w dziećiniłtwie iáko z cudzym y oycowfkim y wrodzonym grzechem obrzeźanie bierze *SkarKaz* 514b.

Szereg: »ojcowski a macierzyński« (1): dofyc tobie Okłza Oycowfka/ á Trábá Máćierzyńka [*nazwy herbów*] *OrzQuin* H.

αα. *O majątku* (15) :

Wyrażenia: »grunt ojcowski« (2): *OrzQuin* G4v; Iż iako Opatrzny Kałper i Iakub bracia rodzeni wftawili Brata młodźego na imię Bartołza na Gruncie Oicowłkim *ZapKościer* 1579/3v.

»majętność, imienie, dobra, włości ojcowskie(-a)« [*w tym: imienie i majętność (1)*] = *bona patris, paternae Mqcz; substantiae patris PolAnt; nomen et opes paternae Modrz; bona paternalia, possessiones paternae, substantia paterna JanStat* [szyk 10:2] (5:4:3:1): á Izáák zołtał we wżytkim imieniu oycowłkim dzyedzicem. *BielKron* 13v; In paternas succedere, Olieść oycowskie dobrá. *Mqcz* 45a, 380b; *BudBib Tob* 14/14; Po ktorego śmierci/ náłtąpił był Heliałz syn iego ná imię y máiętność oycowłką *ModrzBaz* 42; *SkarŻyw* 142; A Słuckie y Kopyłłkie oyczyfte dźiedziny. Doft[a]ły mu fię z dzi[a]łu/ [a] bratu Kijewłkie Kxięłtwo/ y inne ktemu wołości Oycowłkie. *KołakCath* A4v; A iegli nie będzie miał synów/ ále tylko dźiiewki/ tedy ná dźiiewki wżytká máiętność oycowłka niech spádnie. *SarnStat* 635, 593, [630], 639, 1168.

»stolica ojcowska« (1): Ná łtolicę Oycowłką potym przyiácháli/ Y miedzy łobą roždźiał w Kxięłtwie vdźiáláli. *KołakCath* Bv.

Szereg: »ojcowski i macierzyński« (2): y obnáżónego od opcéy pomocy/ połádził mię ná gruncie Oycowłkim y Máćierzyńłkim *OrzQuin* G4v; *SkarŻyw* 142.

ββ. *O stanowisku* (35) : Iełt tu wiele ćwiczenia [...] Hetmána zacnego/ Oycá wálzego co był Woyewodá Rułkim [...]. Zlecáią wam dźiś vrząd oycowłki w Podolu/ Iż was łpráwne y męzne obaczono w polu. *PapPan* V v.

Wyrażenia: »dziedzictwo ojcowskie« (1): o synów iego [*króla*] wychowaniu niechay pilne połtánowienie będzie/ ktorziby potym k dźiedzictwu oycowłkie^{mv} przyść chćieli [*scilicet patris haereditatem*]. *ModrzBaz* 75v.

»ojcowskie miejsce« [szyk 7:2] (9): Po śmierci Filipowey były wielkie zámiełzania [...]/ wżákże wżyłcy byli pociefzeni gdy Alexándrá włtyłzeli oycowłkie mieyłce przyiác *BielKron* 123v; syn iego Koremberden wftąpił ná oycowłkie mieyłce *BielKron* 385v, 74, 152v, 199v, 272v, 302v, 343, 346v.

»państwo, krolestwo, monarchija ojcowska(-ie)« = *patrium regnum HistAl; regnum patris PolAnt; regnum patris dominia JanStat* [szyk 10:4] (6:5:3): Włzakoż tak łtateczna y mądra była, iż po łmierci iey otcza panięta wżzłtkie [ł] polłkie nie łtrachowały łie rządzienia panłtwa otczowłkiego, iey w moc poruczyć. *GlabGad* A3; *HistAl* L3; Artáxerxes potym oycowłką Monarchią łpráwował *BielKron* 117v; Po XXII. roku iego [*Otomana*] pánowania zá żywothá syná łwego Amurátá ná łtolec pánłtwa łwego podniołł/ ktory pánłtwo oycowłkie daleko rozłzerzył *BielKron* 239v, 10v, 62, 128, 138v, 240v, 342, 360; *BudBib* 1.*Mach* 11/9; *StryjKron* 487; MY Alexander ku wiadomołci przywođzimy/ iż zá Bozká y Zbáwićielá náłzého łáłką ná królestwo Oycowłkié wftapiliłmy. *SarnStat* 10.

»ojcowski(-a) stolec (a. stolica)« [szyk 6:4] (10): Thakieź y wielmoźnego pana Andrzeia brata łwego na otczowski łtolec y miełtce poładzenia doczekała. *WróbŻołłGlab* A3; *LibLeg* 10/95 [2 r.]; *BielKron* 74, 298, 326v, 354; *KochPs* 196; A iż iełt obyczay w Mołłki łtárlszemu Synowi wftępowác ná łtolec Oycowłki práwem dźiedzicznym/ Tedy gdy ten vmárl zá żywotá Oycowłkiego Iwan Wáfilewic Syná iego á Wnuká łwego Dimitrá [...] náznáczył [...] po łmierci łwoiey być wielkim Xiędzem Mołłkiewłłkim *StryjKron* 692; *GórnTroas* 50.

ξ. *Pozostający z ojcem w jakimś stosunku społecznym (17)* : PRzyczyny prze które Oyćiec Syná z imienia wydziedziczyć może/ thy fą. [...] Szofła/ Ielliby z Mácochą fwoią álbo z miłofnicą Oycowfką rzecz miał. *GroicPorz* L4v; *Leop* 2.Reg 16 arg; Ten to Roboás opuścił był rádę dobrą ftórych ludzi oycowfkich przyiaciół/ á młodych płochych ludzi nálládował *BielKron* 82v, 76; *Mącz* 283d.

W charakterystycznych połączeniach: miłofnica ojcowska(-i), náložnica, oblubienica, przyjaciel.

αα. *O pokrewieństwie ze strony ojca (12)* : áby fie [*Kazimierz*] nád nim [*Mieszkiem*] ímiłował á dał mu cząftkę iáką w Polńcze/ ácz nie dla iego/ ále wždy bacząc krewność powinowátą oycowfką/ dla ktorey powinien mnie/ żonę y z dziećmi opatrzeć. *BielKron* 356; gdyż y on Bolefław krzywoufty/ ácz był walecznym y fzcześliwym/ [...] á wždy przecię dla onego Zbygniewá bękártá Oycowfkiego/ iákíe fzkody podiał y ípułtofzenia źiemie *MycPrz* II B.

Wyrażenia: »dom ojcowski« = *ród; domus familiaris a. patris PolAnt; domus paterna JanStat* (6): Abowiem pokolenie fynow Ruben/ wzięli łobie dziedzictwo podług domow oycow fwych/ thákże pokolenie Gád wedle domow oycowfkich *BibRadz Num* 34/14, *Ex* 6/14, 1.*Esdr* 8/1, 1.*Mach* 14/26; Wfzyfcy í fynowie Afzerowi/ głowy domu oycowfkiego *BudBib* 1.Par 7/40; áby í dwa przysięgfy rzekli/ íz íeft ich brát/ z domu y pokolenia ich oycowfkiego vrodzony *SarnStat* 237.

»z strony, z linii ojcowskiej« = *ex linea paterna JanStat* (1:1): tedy [żona] będzie poftáwioná przez mężá v Akt/ y zwoleniem przyiaciół przynamniéy dwu krewnych z liniiéy Oycowfkíéy: y przyzwoli ná tákowy zapis *SarnStat* 1251, 629.

Zestawienie: praw. »syn ojcowski« = *syn znajdujący się pod władzą ojca, nie usamodzielniony; filius familias JanStat* (2): Gdy fyn co przegra, oyćiec zan płácić niepowinien: y tákże gdy poftánowienie iákíe vczyni. [...] Tákże też mówimy o káżdym poftánowieniu vczynionym z fynem oycowfkim/ íz nie íeft wáżné/ gdy íeft w mocy oycowfkíéy [...] íz nie ma páńftwá żadnéy rzeczy/ álbo dánia iákíéy máiętności. *SarnStat* 586 [*idem*] 706.

η. *Będący częścią ojca, zwykle w połączeniu z wyrazem użytym metonimicznie (27)* : *BielKron* 6, 40v; Ktory [*Cham*] więcey miłuiąc fwą wolá niż cnotę/ Smiał odkryć przed brácią fwą oycowfką fromotę. *HistLan* B3; *BudBib Ez* 22/10; *ModrzBaz* 88v; *KochPs* 191; *StryjKron* 6; Ale oná klęknáwfy v nóg oycowfkich/ profiłá y dla Bogá/ áby íéy po háńbę y lekkość chodzić nie dopuřczał *KochWz* 142, 142; A potym zásię Páris: y ten íéy [*Heleny*] przyplácił Gárdłem fwym/ y oycowfkim *PudłFr* 68; *ZawJeft* 19; [*Andromacha do syna:*] Gdy fie zemřciłz oycowfkíéy krwi y okrućienřtwá/ [...] Znowu miáfto zbuduiefz *GórnTroas* 35; Mym zdániém tám dźięćięciu naywárowniéy będzie/ Gdy przy oycowfkim cíele w téy mogile řiędzie. *GórnTroas* 37; *KlonFlis* D; *KlonWor* 29.

W charakterystycznych połączeniach: ojcowski(e)(-a) ciało (2), gardło, głowa, krew, nagość (2), noga (3), skora, sromota (2), włos(y) (2); klęknąć u nóg ojcowskich (2).

Wyrażenia: »ręka ojcowska« [*szyk* 4:1] (5): *Prot* D2; Widząc pánná ífz trudno było vyść oycowfkíey ręki/ táką rádę wzięła: vmyřliłá táiemnie vciec *SkarŻyw* 487; Gdy wodopláwne ich okřęty one/ Krolewfkie dźięci łobie powierzone/ Z ręku oycowfkich/ fyná z corká brály. *GrochKal* 5, 6; *SkarKaz* 45a.

»serce ojcowskie« = *cor patris Vulg* [*szyk* 6:1] (1): *Leop Mal* 4/6, *Luc* 1/17; przyflę do was Heliařzá który náwroći niektóre zákrwáwione ferca oycowfkie przeciwko fynom/ á fynowfkie przeciwko

oycom *RejPos* 12v, 295v; Tedy [ojciec] Oycowłkie ferce y przyrodzenie zmieniwszy/ pierwey ią w domu swym ńrodze bić kazał/ á potym ią onemu ńtároście [...] w moc podał. *SkarŻyw* 151, A2; *SkarKaz* 44a.

θ. *Będący ojcem (2) :*

Wyrażenie: »ojcowska osoba« (2): Ale Anthyoch (chcąc ząwždy pod Oycowłką ołobą z swoią corką woley swey używąc) niechciał iey od siebie żadnemu dąć. *HistRzym* 8v; Zdarz to miły Pan BOG też y tobie/ Byś był rowien Oycowłkiey ołobie. *RybWit* C2v.

ι. *Taki, jaki cechuje ojca (46) :*

αα. *O prawdziwym ojcu (7) :* Bo to ná Páná zależy hámowác y kárác nieposłufzne służy/ á Oycowłką rzecz ielt ńńkávym być [*patris est beneficium esse*] y przebáczać sýnom. *ModrzBaz* 20; *ZawJeft* 40.

Wyrażenia: »kamość ojcowska« (1): takiego brác ná biskupstwo nie każe/ ktory sýnow poddávnych y posłufnych łobie nie ma/ iż ie ták źle wychował/ iż ńurowość z nich y kárność oycowłką złożył *SkarKaz* 44b.

»ńaskawość ojcowska« (1): Synu miły/ bych w thym był beńpieczny/ żebyś mir czcił/ y dobrze chował/ vkazał bych tobie ńńkávwość oycowłką/ á ńpuścił bych tobie kroleństwo. *HistRzym* 112.

»ńiłość, chęć ojcowska« (1:1): Przywiodłeś mię ząprawdę do tego/ iż álbo R.Pońpolitey muńiałbym ząpomnieć/ álbo [...] wrodzoney ńiłości oycowłkiey ku sýnowi. *Phil* E; Nie płącz Márku nád ciálem martwym sýná swego/ [...] Te przymioty co on miał może też mieć inny. Tylko ty chęć oycowłką miy do nich iedńáką *CzahTr* L3v.

»ojcowska powinność« (1): Yeftesmi na tim abismi yey M. wedlie oyczowskiey powynnosczy kv dobremv radzyly. *LibLeg* 11/41.

ββ. *O osobie nie będącej ojcem (13) :* Gdzież ńię dálej wćieciecie/ iefli seymy ktore z tákimi nakłady y zgubieniem czáfu czynicie/ mocy mieć/ y rády dobre/ y obmyśńania o was krolewkie y oycowłkie/ wykonńania mieć nie będą? *SkarKazSej* 695b.

Wyrażenia: »ojcowskie karanie« (1): Kmiotká poddávneho/ ńługę/ Pan ma karác iáko sýná. Bo tńm ńprńawiedliwość z ńiłosierdziem pńauie/ przy oycowłkim karńniu *GostGosp* 40.

»ńiłość, chuc ojcowska« [*w tym: chuc i ńiłość (1)*] [*szyk 4:1 (4:2)*]: Nád tho áby [sędziowie] ńądźili z vprzeymey oycowłkiey ńiłości/ nie z gniewu *GroicPorz* d2; Obiecuńac Cefarz zń żywothń swego/ wizytką chucńń y ńiłoscińń oycowłką tńk rńdń iáko y pomocń we wńzem dopomagńc [upominał krńla aby...]. *BielKron* 330v; Exhibere alicui affectum parentis, Okńzńc komu chuc oycowńń. *Mńcz* 151c; *ModrzBazBud* π5v; *SkarŻyw* 500.

»ojcowskim obyczajem« = *po ojcowsku* (1): patrie monere, Oycowskim obyczńyem nńpominać. *Mńcz* 283d.

»ojcowska opieka« (1): A tobie przyiacielu ńińń corkę swoię, Y dom ten, y tę trochę pieniędzy [...] Poruczam y zńlecam w oycowłką opiekę *CiekPotr* 12.

»prawie ojcowski« (3): *BielKron* 330v; Okazałeś ńńśińdom swym/ y wńzytkiey oyczńynie ńtaranie y ńiło[ńc] prńwie oycowłką *ModrzBazBud* 7t5v; Wydzym tedy iáko ten wielki Pńtryńrcha/ w pomocy blińnie^{go} ńiłosierdzia/ w boiu ńęńtwa/ [...] przykńdad nam prawie oycowńńy zńńtńwuie. *SkarŻyw* 284.

»staranie ojcowskie« (1): aby tak częste staranie ojcowskie WKM naszego MP o dobrym pospolitym nad myśl WKM się nie rozrywało tym. *Diar* 75.

»ojcowskie upominanie« (1): [*Makary*] miał iednego vczniá Ianá/ ktorego vpadek zdáleká [...] widząc/ ták mu mowił [...]. Niedbał on Ian ná takie oycowfkie vpominánie *SkarŻyw* 35.

γγ. *O Bogu* (26) : choć wżelaki grzech iest śmiertelny/ wżakże Bog z fwey oycowfkiey dobrotliwości swoim folguie y odpużcza *BibRadz* II 133b *marg*.

Zwrot: »ojcowskim karać obyczajem« (1): Miéy nas na wódzy/ niech nas nierofpycha Docześna rofkofz licha. [...] Ale Oycowfkim nas karz obyczáiem *KochTr* 19.

Wyrażenia: »gniew ojcowski« (2): *RejPos* 12v; á w świeckie mylli młodością vwiedziony/ brnąć bárzo począł: afz go P. Bog gniewem oycowfkim zdomu wygnał. *SkarŻyw* 332.

»ojcowskie karanie« [*szyk* 3: 2] (5): O Panie Iezu [...]. Dáy mi bicżowaniá twégo/ oytzowfkiego káraniá wdzięcznie przyiátz *OpecŻyw* 128; *Leop Is* 27 *arg*; *WisznTr* 28; Ná ktore świádectwá chcąc co odpowiędzieć Heretycy ták mowią: że tu mowá iest o karaniu oycowfkim á nie fádowym. (*marg*) P. Bog wybráne fwoie nie záfwe iáko oćiec/ ále też iáko Sędzia karze. (-) *WysKaz* 28; *SkarKaz* 313b.

»łaska ojcowska« [*szyk* 2:1] (3): co fám rácz dáć Pánie BOże náfz [...] z łálki fwey oycowfkiey *CzechRozm* 268v, A4; *ArtKanc* M17v.

»ojcowska miłość« (9): *SeklKat* O; *KochPs* 96; Według twey fpráwiedliwości/ nie chćiey nas fádzić ze złości/ ále z Oycowfkiey miłości *ArtKanc* M19, M16, T9v; Náwroć fwe oczy ku mnie: Oycowfkiey miłości Wzruż *GrabowSet* F3, F2, N3v; *SkarKaz* 385a.

»opatrzność ojcowska« (1): Abowiem pátrż iz tá opieká á tá opátrżność iego oycowfka/ nie tylko [...] *RejPos* Ooo2v.

»ojcowskie staranie« [*szyk* 1:1] (2): *SiebRozmyśl* D4v; Wierzę w Bogá ktory mię ftworzył y odkupił/ iz on o mnie myśli/ y ftaránie ma o mnie oycowfkie y Bożkie. *SkarKaz* 550b.

Wyrażenie przyimkowe: »po ojcowsku« = *instituto a. more maiorum, more paterno a. patris, patrie; ad a. in morem paternum; ex more paterno* *Cn* (1): A dziękuy Pánu Bogu/ iuż zrádościá wiecznie. Ze ná nas fwe profstacżki/ weyrzał ták łálkáwie/ W te czáfy ofstáteczne/ po Oycowfku práwie. *GrzegŚm* [A2].

W przeni (1) : Niech nas twe wodze w zabiegu w ściągáią. Iednák Oycewskim karz nas nędze prętem *RybGęśli* D2.

2. Od znac. 'Bóg jako pierwsza osoba Trójcy Św., ojciec Jezusa Chrystusa' (155) :

a. *W odniesieniu do Boga jako ojca Chrystusa* (139) : *BielKron* 80; *BialKat* 98v; *BialKaz* G4v; ponieważ wżytko co iest oycowfkie dał rodzenim oćiec iednorodnemu fynowi fweemu *SkarJedn* 272.

Zwrot: »siedzieć (a. usieść, a. posadzony, a. siedzenie), być na prawicy ojcowskiej; wstąpić na prawicę ojcowską« [*szyk zmienny*] (12:2;1): poirzy na Iefuła miłe^{go}/ ktory na prawicy oicowfkiéi/ fiedzi *MurzHist* F; wyznawamy że on [*Chrystus*] iest na práwicy Oycowfkiey. *KuczbKat* 53; *WujJud* 25v; W tymże cíele práwdziwy^m wierzymy iz Pan Krytus wftąpił nád wżyfłtki niebiołá widomie/ do onego niebá naywżylżego do Stolicy Mágelftatu Bołkiego ná práwicę Oycowfką *WujJudConf* 71, 70v, 176v; *RejPosWstaw* [21³]v; *SkarŻyw* 443; Iezu czterdzięstego dnia wftąpieniem do niebá/ wielebnie

wławiony/ y wnetże ná Oycowfkiey práwicy/ w niebiefieh fpaniále pořádzony *LatHar* 339, 87, 91, 275, 547; *WujNT Iudae* 8 arg; *SkarKaz* 243a.

Wyrażenie: »prawica ojcowska« [szyk 14:2] (16): Dolegály Iezufá ná práwicy oycowfkiey/ pętá y rázy/ á mordy pořpolitego krześciánftwá *PowodPr* 25. *Cf Zwrot*.

Szereg: »ojcowski i synowski« (1): O iedności Oycowfkiéy y Synowfkiéy ták vczy Hiláryulfz: Syn Boży Syn nieurodzóného/ zupełny y dořkonály/ od zupełného y dořkonálego *BialKat* b2v.

α. Odnoszący się do Boga Ojca jako podmiotu działania lub stanu (48) : Iezu ienżes był obiawion głofem oyczowfkiem o tobie řwiadcztwo dawaiączem/ ie⁶⁰ fynem namilřzym. *TarDuch* B2; *BielKron* 19; Kryřtus wzbudzony rořkazał zwolennikom áby czekáli obiecania oycowfkiego Ducha S. *GrzegRóżn* M2v; *CzechRozm* 53; *CzechEp* 256; *NiemObr* 33, 92; *LatHar* 337, 363, 376 [2 r.], 533; Chriřtus był okazan y oznaymion pewnymi řwiádecctwy. [...] Oycowfkimi z niebá [...] Ianowemi [...]. Czartowfkimi *WujNT Xxxxx4v*, 89, *Ioann* 12 arg, *Act* 1/4, s. 760, *2.Petr* 1 arg; *SkarKaz* 118a.

W charakterystycznych połączeniach: darowanie ojcowski(e)(-a) (2), głos (9), myśl, obietnica (obietanie) (3), řwiádecctwo (2), wysłuchanie, řywot.

Wyrażenia: »ojcowski gniew« (1): IEzus Kryřtus Pan ten ieft nářze zbáwienie [...]. Then nam wřzem raczył Oycowfki gniew přepráwić/ gdy fię zá nas dał okrutnie vmęczyć *ArtKanc* N7.

»miłość ojcowska« (3): *BibRadz* II 57b marg: Pan Chriřtus mówiácz o wielmořności řwoiey/ y vcřzynkach Bořkich: nie řobie řámemu/ ále miłości oycowfkiey to přeřczyta *NiemObr* 107, 107.

»moc ojcowska« (1): Iř po dniu řádnym wřzyřtko to króleřtvo y we wřzyřtkim moc/ ktorą Oćiec mu poddał/ bęđzie poddáné zářię w moc Oycowfka/ y řám Syn bęđzie onemu pořřufzny *BialKat* 86.

»rořkazanie (a. przykazanie) ojcowskie« (3): *CzechRozm* 19; *Skarřyw* 2; Ten ktory fię nárořdził z niewiářty/ ieft řyn Boży/ á ktory ieft vkrzyřzowan/ ieft pirworodnym wřzego řtworzenia/ y Bog řłowo/ ktory wřzyřtko vcřzynił z rořkazánia oycowfkiego *CzechEp* 197.

»řłowo ojcowskie« (2): *PatKaz* II 34v; Iezu ienżes z řłowa oyczowfkiego wřywot řiewiczzy wřzedł. *TarDuch* A8v.

»wola ojcowska« [w tym: bez wolej (a. woli) ojcowskiej (4)] [szyk 8:3] (11): ij řpelnila řie oytzowfka wolá/ řynowfka řluzřba/ prorotřka wielczřba/ ij řwiętych řáđzá *Opecřyw* 150; *TarDuch* Cv; *CzechRozm* 195, 250v; Zbáwićiel ktory prawdá ieft mowi: Niebęđzie mowił (Duch S.) řám od řiebie to ieft nie bezemnie/ y nie bez moiej/ j oycowfkiey woley. *SkarJedn* 280; *CzechEp* 196, 247, 250; *ArtKanc* E4; Vřkarřa fię tedy iř był opuřzczony: to ieft/ ře nie byłá wola Oycowfka/ áby go z řmierći wybáwił *WujNT* 121, *Ioann* 4 arg.

»ojcowska zwierzchność« (1): Tákře y ty/ áczkolwiek iefteř pod oycowfka zwierzchnořciá/ wřzákře teř mař zwierzchnoř rořkázowánia řwoim Aniołom [...]. Abowiem bierzeř rořkazánie od oycá/ iáko mnieyřzy: wřzákoř Aniołom rořkázuielř iáko więřřzy. *CzechEp* 244.

W przen: Z wyrazami oznaczajáczymi przenořnie Chryřtusa (7) : Tyř řám ieft Bořkie obdárowánie/ tyř ieft Oycowfko zářlubienie *ArtKanc* H7; Obietnicář ieft Oycowfka/ Zdořbiácz w nas miłořć Synowfka. *LatHar* 36.

Wyrażenia: »miłość ojcowska« (1): myłofzcz oczczowfka myal[a] wney otpoczyuacz, iefus criřtus řyn boży *PatKaz* II 47v.

»słowo ojcowskie« [szyk 3:1] (4): GDyżeś ty ieft nałz miły panie fłowo oycowskie: przed wżemi wieki w iedynności łnim będące *RejPs* 68v; *GrabowSet* Pv; Witay Pánie Iezu Chryłte/ fłowo Oycowłkie *LatHar* 221, 184.

β. Odnoszący się do Boga Ojca jako obiektu czyjegoś działania (6) :

Wyrażenie: »chwała, sława ojcowska« = *gloria Patris PolAnt*, *Vulg* (5:1); *KuczbKat* 110; Bo ktoby fię wftydził mną y moiem i fłowy/ tego fię fyn człowieczy zawnftydzi/ gdy przydzie w fławie fwoiey y oycowłkiey/ y świętych Aniołow. *BudNT Luc* 9/26; *CzechRozm* 194v; *CzechEp* 245; *WujNT* 322 *marg*, *Rom* 6/4.

γ. Cechujący Boga Ojca (35) : ktora perfoná [*Boga Ojca*] iáko od inżyich ieft rozdzielna włafnością Oycowłką/ ták iey to łámey ofobliwie należy/ iż od wieku vrodziłá Syná. *KuczbKat* 15; Iezus Chriftus prośił Oycá/ áby nie vftálá wiárá Apoftołfka nie iżby nie mógł vftredz iey/ ále fię wefeląc z oycowłkiey [...] wietżności/ ábo wyniołności/ onego prośił zá nimi. *CzechEp* 248; *WujNT* 305.

Wyrażenia: »bostwo ojcowskie« [szyk 8:1] (9): bo ci obádwá [*Sarnicki i Piotr z Goniądza*]/ Syná y Duchá S. od Bołtwá Oycowłkiego/ iáko Zydowie odłaczáią *OrzQuin* V3v; *NiemObr* 100, 119; Ták Syn Boży máiąc w łobie zupełnie wyrázoná wżytkę iftność y bostwo Oycowskie/ ná wżytkim ieft rowny y podobny Oycu. *WujNT* 753, 374, 375 *marg*, 722, 828, Cccccc.

»istność ojcowska« [szyk 11:1] (12): Ktory fye vrodził z oycá yedynak/ to yeft/ z iftnooci oycowłkyey: Bog z bogá: fwyátłoć z fwyátłoći *KromRozm III* C4v; Bo iefliby fyn od oycowłkiey iftności był oddalony/ á iákożby mógł Ducha oycowłkiego dawać ták iáko fwego? *SkarJedn* 279; *CzechEp* 146, 247; *NiemObr* 95, 97 [2 r.], 98, 102, 110; iż fię to z piłmá ś. pokázác nie może/ áby fię to o fynie Bożym rozumiało/ żeby on był wiecznym fłowem y wyobrażeniem subftancyey álbo iftności oycowłkiey. *ReszPrz* 80; *LatHar* 373.

»majestat ojcowski« (1): Bo ktoby fię wftydził mnie y fłów moich/ tego fię Syn człowieczy wftydzić będzie kiedy przydzie w máieftacie fwym y Oycowłkim [*in maiestate sua et Patris*] *WujNT Luc* 9/26.

»zacność ojcowska« [szyk 3:2] (5): ktore [*trójczacy*] przywodzą [*miejsca Pisma Św.*]/ zacność oycowłką nád fyná pokázuiąc: nie z ftrony ofoby ábo człowieczeńftwá/ ále też y z ftrony Bołkiey náture y vrodzenia. *CzechRozm* 20; Ireneus zacny Doktor [...] we wżytkim piłmie fwoim/ nic o Bogu w troycy iedynym nie wyznawa/ y owłzem zacność oycowłką wżędzie zaleca y wytáwia *NiemObr* 126, 123, 126, 127.

Wenzen: Z wyrazami oznaczającymi przenośnie Chrystusa (5) : a panna yuż zgotouana przez ducha fzwytęgo porodycz fłouo boga oczcza mądrofcz oczczowłką fyná yedynego yego *PatKaz II* 49; *SarnUzn* G5v; Witay Pánie Iezu Chryłte/ iáłności Oycowłfka *LatHar* 221, 389, 401.

δ. Należący do Boga Ojca (4) :

Wenzen (2) : Acz y według Bołtwá [...] Syn Boży ieft názwany obrázem/ pieczęcią Oycowłką wyrázonym: iż od Oycá wziął wżytkę iftność iego. *WujNT* 329.

Wyrażenie: »ojcowskie dobra« (1): Mogł bárzo bogáty teftáment vczynić/ máiąc wżytki Oycowłkie dobrá w fwych ręku. *SkarKaz* 155a.

αα. *Zajmowany, zamieszkały przez Boga Ojca (2)* : Ześ ty z thronu Oycowfkiego/ Przyźedł dla zbáwienia mego. *LatHar* 401.

Wyrażenie: »ojcowska stolica« (1): Wniebo/ powiada/ moy Chriřtus wřąpił y do oycowfkiey fię ftolice wrocił *SkarJedn* 281.

ε. *Pozostający z Bogiem Ojcem w stosunku synostwa lub zależności (7)* : co ondźie niechćiał mieć Chriřtuřá řługą Bożym/ ále řynem: mnimáiąc žeby řyn nie mógł być řługą oycowfkim bez náruřzenia řwey zacnořci *CzechEp* 200.

Wyrażenia: »ojcowski rodzaj« (2): Kto ná vbogą mátkę/ [...] ná Iozephá rzemięřniká pátrzy: niech drugie oko ná oycowfki ie⁸⁰ rodzaj obroći *SkarKaz* 484a, 484b.

»syn ojcowski« [*szyk* 3:1] (4): á ták v nich Kryřtus ieřł Synem oycowfkim á nie Bożym *GrzegRóżn* L4; *SkarŻyw* 203; *ArtKanc* T17v; *LatHar* 86.

ζ. *W połączeniu z użytą metonimicznie nazwą części ciała (8)* : przez řługi gořpodářfkie/ nie inřzego kogo řobie řtánów procź Aniořów/ ktorzy ná káźdy dzień widzą oblicze oycowfkie. *CzechEp* 39.

Zwrot: »być na łonie, w łonie ojcowskim« = *esse in sinu Patris Vulg* (3:1): *CzechRozm* 22; *CzechEp* 250; Bogá řaden nie widźiał: iednorodny Syn/ ktory ieřł ná łonie Oycowfkim/ on go opowiedźiał. *LatHar* 527; *WujNT Ioann* 1/8.

Wyrażenia: »ręce ojcowskie« (1): Bąď pozdrowioná nářwięřtřa duřzo Páná nářzego Iezuřá/ ná krzyżu dla nas w ręce Oycowfkie oddána. *LatHar* 267.

»serce ojcowskie« (1): Słowem Chriřtá Páná zowie/ nie tylko prze to iż nam oznaymił Oycá y wolą iego: [...] ále więcey dla tego/ iż z řercá Oycowfkiego (iáko řłowo nářze wewnęřtrne z myřli nářzey) [...] fię rodzi *WujNT* 304.

Szereg: »ojcowski i synowski« (1): Nie iřzby [*Duch řw.*] z vřł Oycowfkich y Synowfkich ták pochodźił y tchniony był/ iáko fię mowá ná powietrzu rozchodzi *SkarŻyw* 278.

η. *Będący Bogiem Ojcem (8)* :

Wyrażenie: »persona, po(d)stać, bytność, osoba ojcowska« [*w tym: persona albo podstać* (1)] (5:2:1:1): *TarDuch* A8; Abowiem Páweł s. gdy mowi do Zydów zowąc Syná Bożego řwiáćłořcią y wyobráżeniem bytnořci Oycowfkiey/ Męźowie Boży řłufźnie rozumiełi/ że tám przez řłowo bytnořć znáćzy to co v nas perřoná. *SarnUzn* B6v, E2; *CzechEp* 146 [2 r.], 264; iż ty řłowá Ignácyuřłowe/ w řwoim piřániu po Polřku przypomináiąc/ kiedy ná to mieyřce przyředł: nie ieřł onym BOgiem náde wřzyřtko. X. K. ważył fię z řwego przydác/ to ieřł: ořobą oycowfką. *NiemObr* 122; Abowiem inřza ieřł perřoná Oycowfka/ inřza Synowfka/ inřza Duchá S. *LatHar* 371.

θ. *Pochodzący od Boga Ojca (2)* : Bo to zá tym poydzie že [...] duch nie będzie duchem oycowfkim/ ále řám řwoim. *CzechRozm* 15v; *SkarJedn* 279.

b. *W odniesieniu do Boga jako ojca ludzi i całego stworzenia (16)* :

α. *Odnoszący się do Boga Ojca jako podmiotu działania lub stanu (8)* : Wierzę być iednego Bogá wřzechmogącego: ktory [...] z řwéy obietnice oycowfkiey wyřłuchawa prořby moie *BialKat* 73v.

Wyrażenia: »chęć, przychyłność ojcowska« [*szyk* 1:1] (1:1): Iákoř dał řłońcu/ ćieplá moc niezmierną/ Co źrzenicą władnącą Oycowfką chęćią nápełnione wierną/ Czyni ziemię rodzącą/ Obfićą/ y wřzech řkárbow dodáiącą. *GrabowSet* E2v; *LatHar* 676.

»gniew ojcowski« (1): trudno y wyfoko do tego domu/ y boię fię wypchmenia/ [...] bo gniewam częłto namilźzego Oycá mego. Nie boy fię. Małz tám dobrego łprawcę łwego/ ktory [...] gniew Oycowłki z ćiebie znoši. *SkarKaz* 551b.

»ojcowska łaska« [szyk 1:1] (2): ábyś iuż potym żył iáko práwy Chrześciánin/ iáko Syn Boży w Oycowłką łáłkę przyięty *KarnNap* Dv; *SkarŻyw* 2.

»ojcowska wola« (1): żebym w tym łobie nie telkniłá/ áni przeciwko iego naświętfzýy miłości łzemrálá/ ále mu fię poddawálá ze włzytká miłościá pod świętá oycowłką wolá iego. *SiebRozmyśl* I3.

αα. *Dany przez Boga Ojca; w przeni* (1) :

Szereg: »pański i ojcowski« (1): Szczenięťá [...] rády by były odrobinom ktore z łtołu náłzzego łpadáią. A my y potraw páńłkich y oycowłkich odbiegamy. By Turkom y Tátárom dał P. Bog tákie oświecenie y wiáre; dálekoby fię lepiej Pánu Bogu záchowali? *SkarKaz* 517b.

β. *Odnoszący się do Boga Ojca jako obiektu czyjegoś działania* (2) :

Wyrażenie: »ojcowska miłóść« = *caritas Patris Vulg* [szyk 1:1] (2): Nie miłuycie łwiátá/ áni tych rzeczy ktore ná łwiece łá. Iełli kto łwiát miłuię/ miłóści Oycowłkiey w nim nie máłz. *RejPosWstaw* [21²]; *WujNT* 1.*Joann* 2/15.

γ. *Pozostający z Bogiem Ojcem w stosunku uczuciowym* (1) : ábyłmy miáłto Bogá/ nie tráfilo ná Beelzebubá/ ktory fię Bogiem záváłdy czynić y vdáwác do ludźi chce: ábyłmy miáłto oycá włáłnego nie tráfilo ná oycowłkiego/ y narodu ludzkiego nieprzyiácielá *SkarKaz* 274a.

δ. *W połączeniu z użytą metonimicznie nazwą części ciała* (1) :

Wyrażenie: »ojcowska ręka« (1): Weś mię ná łwá opiekę/ Pod oycowłką rękę. *WisznTr* 29.

ε. *Taki, jaki cechuje Boga Ojca* (4) :

Wyrażenia: »ojcowska miłóść« [szyk 3:1] (4): Bogá Oycem zowie píłmo: częłściá dla tego: iż ięłt poczátkiem áłbo łtworzyćiędem włzyłtkiędę/ [...] zowie go Oycem: iż Oycowłką miłóściá záchowuywa włzyłtko. *BiałKat* a4 *marg*; *KuczbKat* 375; *KarnNap* C2v; *SiebRozmyśl* A2v.

»prawie ojcowski« (2): PAn Bog Włzechmogący (bráćie miły) z wielkiey dobroći łwoiey/ w tym pokázác nam raczył [...] łáłkę niezmierná/ y miłóść práwie Oycowłką *KarnNap* C2v; *SiebRozmyśl* A2v.

3. *Od znac. 'przodek, protoplasta' (33) :*

W przeni (1) : Wiedźze iż przy łtárey oycowłkiey drodze łtoię/ [...] y nigdy ná ten błáłd twoy nieprzyzwolę *SkarŻyw* 300.

α. *Odnoszący się do przodka jako podmiotu działania lub stanu* (10) : Bomći ia ięłt Pan Bog twoy mocny/ k temu zawiłny w miłóści/ młzcząc fię zgrzełzenia Oycowłkiego/ áż do pokolenia czwartego. *ArtKanc* M6.

Wyrażenia: »ojcowski(e) ustawy, zakon« = *paterna lex Vulg, PolAnt; paterna traditio Vulg* [szyk 4:1] (3:2): *Leop Act* 22/3, *Gal* 1/14; Zydowie woleli gárdłá dáwác/ niż włtáwy oycowłkie wzruszyć. *BielKron* 140v; Ia owłzeki ięłtem mąż Iudowin/ [...] wyuczony pilno oycowłkiego zakonu *BudNT Act* 22/3; *NiemObr* 11.

»ojcowska wiara« (4): A dowiedziáwłzy fię iłz ięłt Perłá/ y rodzay iego znáiąć: námwáiał go pilnie/ áby fię do oycowłkiey wiáry wroćił. *SkarŻyw* 75, 62, 75; poki ná iednoći wiáry Kátholickiey

krolestwo ich ftało: poty się mocno bronili [...]. Iako oycowfką świętą wiarę porzucili/ y obcych bogow y infzych Chryštułow z ludem do źemie fwey nąprowadźili: pądło ná nie przekłęctwo. *SkarKazSej* 683a.

β. *Cechujący przodków (1)* : Ale wy/ co dziś włobie oycowfkiego macie? *KochSat* B2.

γ. *Odziedziczony po przodkach (7)* : Bo máiąc [*Greycy*] w Rzymie y przed Rzymem wiele Greckich kłafztorow/ ábo kościołow/ żadne⁸⁰ niepokoiu do tąd nie ćierpią/ áni im oycowfkiego nabożeńftwá y zwjczáiu zákázuią *SkarJedn* 250; Tedy ták rzekł Iozeph Pátryarchá. Ia náfzey oycowfkicy náuki nie odtąpię/ áni iey odmienię/ ále wnicy pókim żyw trwác będe *SkarJedn* 291, 328, 372; Dzieci/ rády méy fluchaycie/ Oycowfki rząd záchowaycie: Święto niechay świętem będzie/ Ták bywáło przed tym włzędzie. *KochSob* 56.

Wyrażenie: »ojcowskim obyczajem« (1): tám zaráz SPERA wczyniwfzy oycowfkim obyczajem Bogom fwoim modlitwy y ofiáry/ poczał Zamek budowác nád onym Ieziorem *StryjKron* 81.

W przén (1) : Dalekoćcie się od fwych przodkow odftrzelili/ A prawiećcie na nice Polfkę wywrocili. Skowálifcie oycowfkie granati na pługi *KochSat* A3.

a. *W odniesieniu do patriarchów, protoplastów narodu żydowskiego (7)* :

Wyrażenie: bibl. »ojcowski Bog« [*szyk 1:1*] (2): Abowiem ktory drzewicy chćiał się zwác Bogiem Abráhámowym y oycowfkim/ pokazał się potym w Perfonie Syná fwego/ áby iuz teraz włáwnym nazwifkiem był zwan Oycem Kryštułowym. *GrzegRóżn* K4; *BudNT przedm* b6v.

α. *Odnoszący się do przodka jako podmiotu działania lub stanu (5)* : myłofyerdzye [[bofkye]] [...] ony glofy placzlyue oczczowfkye bądące wotchłany przyuodzyło ku ulchom bofkyem *PatKaz II* 33v, 33v; onego ktory fie mu przeciwił potłoczył/ przyłięgi oycowfkie [*iuramenta parentum*] y teftáment przypominájąc. *Leop Sap* 18/22.

Wyrażenie: »ustawy ojcowskie« (2): Bo iefli Moyżelz/ Prorocy/ Iezus y Apofłołowie/ dofyć im [*Żydom*] nigdy wczynić/ áni ich od vporu ich/ hárdości y zátwárdziałości fercá/ y wftaw wymyflnych oycowfkich/ odwieść nie mogli: á coź my im wczynimy *CzechRozm* 68, 235.

b. *W odniesieniu do Ojców Kościoła, uczestników soborów, założycieli gmin chrześcijańskich, też o apostołach (7)* :

α. *Odnoszący się do przodka jako podmiotu działania lub stanu (6)* : Ale my im nyemamy wyerzyć/ áni wychodzić od oycowfkyego á kołćyelnego podányá/ áni ináčzey wyerzyć/ yedno yáko nam kołćyoly podáły. *KromRozm I* M3v; *CzechRozm* 26v; *SkarJedn* 183; To tylko opowiadam/ y oświádczam/ iż áni żadne Filozowfkie wywody/ áni Oycowfkie wykłády/ mieyfćá v nas tákiego/ w tey rzeczy [...] mieć nie będa. *NiemObr* 93; *SkarKaz* 417b.

Wyrażenie: »pisma ojcowskie« (1): Niewiem tedy/ kędyby tákowego kościołá/ ktoryby nie błądził fźukác máią: gdy go áni w onych piśmiech Oycowfkich/ áni w wftáwach fynodowych: á náofťátek w fwoich Papieźách [...] vpátrzyć nie mogą. *NiemObr* 179.

β. *Odziedziczony po przodkach (1)* :

Wyrażenie: »ojcowski porządek« (1): Antyofki też kościoł/ w ktorym się naprzod zá kazánim Piotrá S: imię Chrześciánfkie záczęło/ niechay trfa w oycowfkim porządku *SkarJedn* 186.

4. *Od znac. 'papież' (2)* :

Zestawienie: »wasze ojcowskie błogosławieństwo« [tytuł papieża] (1): My do ciebie iako do tego/ ktory trzymałz przodkówanie łtolice w kościele po wżjtkim świecie rozłzerzonym/ [...] to co lię dżiac ma odnošim: y lift wyznánia náłzego ktory wálze oycowłkie błogosłławieństwo do Cefarzá połłáto/ ták iako od książęćią Apóstołłkiego czytálifmy. *SkarJedn* 119.

α. *Odnoszący się do ojca jako obiektu czyjegoś działania (1) :*

Wyrażenie: »ojcowska cześć« (1): To łą słowá łżešćifet trzydziešći Bifkupow/ ktoremi iáwnie zwierzchność Papielką nád łobą/ łynmi lię iego czyńniąc/ y oycowłką mu cześć dáiac/ wyznawáią. *SkarJedn* 117.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (4) :* *Mącz* 283d; *Patrius* – *Oyczowski, oyczizni. Calep* 762a, 762a [2 r.].

Cf **OJCOW, [OJCZYSKI], OJCZYSTY, OJCZYZNY**

MP, ZCh